

Vzťahy Pavla Jozefa Šafárika a Leškovcov v dolnozemskej kontexte

Martin Braxatoris

BRAXATORIS, M.: The relationships of Pavol Jozef Šafárik and the Leško family in Lowland Slovak context

SLOVENSKÁ LITERATÚRA, vol. 70, 2023, no. 6, pp. 703-716

DOI: <https://doi.org/10.31577/slovlit.2023.70.6.6>

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5278-8261>

Key words: Pavel Jozef Šafárik, Štefan Leška senior, Štefan Leška junior, Janko Šafárik

This study focuses on the relationships of Pavel Jozef Šafárik with Štefan Leška senior and Štefan Leška junior. It observes diverse testimonies and consequences of their mutual connections, closely related to their family ties and interactions in Lowland (Kiskőrös, Dunaegyháza, Novi Sad, and Stara Pazova). The study examines insights relevant to poetry, attitudes toward prosodic matters, philological research, publishing activities, and more. It particularly explores Šafárik's relationship with Štefan Leška senior during the years 1815 - 1818 and his contact with Štefan Leška junior during his time in Novi Sad. By offering a comprehensive view of their relationships, it aims to shed light on certain less clear circumstances of their lives and work, while also correcting stereotypical assessments of Šafárik's interactions with Lowland Slovaks, in Vojvodina, which have led to an underestimation of their literary and cultural significance.

Kľúčové slová: Pavol Jozef Šafárik, Štefan Leška starší, Štefan Leška mladší, Janko Šafárik

Rodiny Pavla Jozefa Šafárika (1795 – 1861) a Štefana Lešku staršieho (1757 – 1818) boli príbuzensky a územne spriaznené.¹ Manželkou Šafárikovho staršieho brata Jána Šafárika (1783 – 1842)² bola Zuzana Šafáriková, rodená Laučeková (1780 – 1842),³ dcéra básnika, prekladateľa a kňaza Martina Laučeka (1732 – 1802), sestra významnej poetky a Leškovej manželky Rebeky Leškovej, rodenej Laučekovej (1773 – 1856), matka dvoch synov (vrátane Janka Šafárika, 1814 – 1876)⁴ a pramatka pomerne početnej, neskôr z veľkej časti pomadařčenej rodiny.⁵ Venovala sa aj zbieraniu ľudovej poézie, zatiaľ čo jej sestra Rebeka bola autorkou poézie a výraznou osobnosťou dobového literárneho života. Rebeka bola dcérou Martina Laučeka, manželkou Štefana Lešku, matkou piatich detí vrátane Štefana Lešku mladšieho (1794 – 1849), starou matkou banského biskupa Samuela Šárkaňa (1823 – 1911) a zakladateľkou veľkej rodiny, ktorá, slovami Jána Ďuroviča, „v mori maďarskom sa stratila pre slovenský národ“ (Ďurovič 1933: 157). Šafárikov brat Ján a sestra Mária, ktorá bola Šafárikovi povahovo blízka (Zibrt 1909: 240), žili so svojimi rodinami v Malom Kereši (dnes známom aj ako rodisko Sándora Petőfiho); sestrin švager Samuel Šárkaň (1790 – 1848),⁶ brat jej manžela, kupca Pavla Šárkaňa, bol kazateľom v neďalekej Edháze. Š. Leška žil od roku 1798 v podunajskej Edháze a od roku 1810 v Malom Kereši. Tam po roku 1802 trávil svoje detstvo aj Leškov syn Š. Leška mladší,⁷ ktorý predtým žil šesť rokov v Skalici u starého otca Martina Laučeka (Ďurovič 1933: 155, poznámka 1), neskôr s rodičmi v Edháze a Malom Kereši, potom v Banskej Štiavnici, Bratislave a Halle, od roku 1821 v Novom Sade a od roku 1826 v Starej Pazove. P. J. Šafárik žil v Novom Sade v rokoch 1819 – 1833; jeho zverencom bol už spomínaný Janko Šafárik, ktorý po svojom príchode do Srbska v roku 1823 býval sprvoti u Š. Lešku mladšieho (Jireček 1895: 60).

P. J. Šafárik so svojou dolnozemskou rodinou „udržiaval pomerne živý styk a švagrovi Šarkanovi [...] ešte ako študent napísal oslavnú báseň na meniny“ (Mráz 1961: 16). Onomastická báseň *Oběť šetrnosti a lásky*, ktorá vznikla počas jeho návštevy príbuzných v Malom Kereši roku 1815, kolovala na Slovensku v hojných odpisoch (Rybička 1861: 321; Bačkovský 1889: 10). Jej vydanie v Palkovičovom

1 Ďakujem Mgr. Lenke Riškovej, PhD., za cenné pripomienky k rukopisu tejto štúdie.

2 Panský správca v Hornom Uhorsku, neskôr zámožný statkár a árendátor majetkov v Malom Kereši a tiež inšpektor malokerešskej cirkvi. Vedúca osobnosť malokerešského života (Ďurovič 1933: 159), podporovateľ P. J. Šafárika v jeho študijných, výskumných a publikačných aktivitách. Blížšie údaje o jeho živote a majetkových pomeroch prinášajú rodinné zápisky Šafárikovho syna Vojtecha (Zibrt 1909: 240, 242) a Ďurovič 1933: 159.

3 Z. Laučeková sa prvýkrát vydala za Christiana Fichtnera, úradníka grófa Festetiča, do Apostagu v peštianskej stolici. Skoro však ovdovela a v roku 1811 sa vydala za J. Šafárika do neďalekého Malého Kereša, ktorý sa stal bydliskom oboch Laučekových dcér a centrom rodiny (Ďurovič 1933: 159).

4 Janko (Ján Karol) Šafárik sa narodil v Malom Kereši, neskôr žil v Novom Sade, v Bratislave, v Budapešti, vo Viedni, v Prahe, opäť v Novom Sade a najmä v Belehrade. Pracoval ako lekár a stal sa významnou osobnosťou srbskej vedy ako historik, archeológ, numizmatik, muzeológ, knihovník, filológ a slavista. Bol zverencom a neskôr pokračovateľom diela P. J. Šafárika.

5 Blížšie informácie uvádzajú Ďurovič 1933: 158–160 a zápisky Šafárikovho syna Vojtecha (Zibrt 1909: 240).

6 Evanjelický kňaz a senior, zeman; otec už spomínaného biskupa a spisovateľa S. Šárkaňa (1823 – 1911).

7 Š. Leška mladší sa narodil v Prahe, neskôr sa rodina presťahovala na Dolnú zem. Do smrti M. Laučeka v roku 1802 žil šesť rokov v Skalici u svojich starých rodičov (Ďurovič 1933: 155). Jeho väzba k Malému Kerešu je badateľná i v publikačnej činnosti, vydal tam duchovné piesne pri príležitosti pamiatky posvätenia malokerešského chrámu s pripojenou krátkou históriou mesta (Leška 1810).

Týdenníku (Ssafáry 1816: 12-16) sprostredkoval Š. Leška starší, ktorý sa v publikovanom liste Jurajovi Palkovičovi uznanlivo vyjadroval o P. J. Šafárikovi a nazval ho znamenitým Slovákom, „ježto již v svém mladém věku tak výborně píše“ (*Týdenník* 1816: 12; Rybička 1861: 321; Bačkovský 1889: 10; Vilikovský 1938: IX; Mráz 1961: 11-12). Po skončení štúdií v Jene roku 1817 pôsobil P. J. Šafárik ako vychovávateľ Ladislava Kubiniho, syna oravského podžupana Gašpara Kubiniho (zrejme aj v súvislosti s úsilím vyrovnat' si podlžnosť u svojho brata Jána), v Bratislave, kde sa stýkal s Františkom Palackým, s ktorým ho okrem záujmov a názorov spájalo aj spoločné priateľstvo s Jánom Benediktím.⁸ P. J. Šafárik v tom čase odmietol viacero pracovných ponúk⁹ vrátane miesta malokerešského farára, ktoré sa uvoľnilo po Leškovej smrti v januári 1818; to údajne pre pomadařčovanie (aj) vlastnej rodiny (Jančovic 2011). V roku 1818 navštívil na pozvanie srbského metropolitu Stefana Stratimirovića Nový Sad a na základe jeho ponuky tam v roku 1819 nastúpil na miesto riaditeľa novozriadeného srbského pravoslávneho gymnázia.¹⁰

Prozódia

Šafárikove a Leškove postoje k prozodickým otázkam treba dať do súvisu s polemikami Josefa Dobrovského a Josefa Jungmanna. Alois Jedlička súhrnne uvádza, že sa

„v otázce pravopisu setkal Jungmann s Dobrovským na téže názorové rovině a pomáhal prakticky uváděti Dobrovského pravopis analogický proti jeho odpůrci J. Nejedlému, zatím co v prudkém sporu prosodickém se teoreticky stavěl s jistou příměsí citového příklonu důrazně za časomíru, ale v praktické činnosti básnické užíval také principu přízvuchného, uzákoněného Dobrovským, v zásadní otázce novočeského spisovného lexika přijímal jak teoreticky, tak zvláště svou činností praktickou v přímém protikladu k Dobrovskému kladně zásadu neologisování a purismu“ (Jedlička 1948: 14).

Vhodnosť Dobrovského sylabotonizmu pre češtinu začal spochybňovať práve J. Jungmann, ktorý roku 1804 v anonymnom spise *Nepředsudné mínění o prozódii české* odporučal popredným českým básnikom časomernú prozódii (Říha 2014a: 9, Říha 2014b: 213). Tento (dnes nezvestný) spis zostal bez odozvy, J. Jungmann sa časomiere verejne nezastal a naďalej publikoval len prízvuchné básne (Říha 2014a: 9, Říha 2014b: 213). Otázka vhodnosti časomiere sa opäť otvorila po roku 1810, pričom zlom nastal v roku 1813, „kdy byla publikována Jungmannova časoměrná báseň ‚Slavěnka Slavínovi‘, doporučující slovenskému překladateli Samuelu Rožnayovi pro překlad z řečtiny časomíru, a v Palkovičově časopisu *Týdeník* proběhla diskuse o dvojím překladu Vergiliovy *Aeneidy*“ (Říha 2014a: 9-10). Prejavy „obnoveného zájmu o restauraci časomíry, např. Jungmannův časoměrný

8 G. Kubini, F. Palacký aj J. Benedikti boli v danom čase študentmi, respektíve absolventmi bratislavského evanjelického lýcea. P. J. Šafárik s J. Palackým vydali roku 1818 polemický spis *Počátkové českého básnictví, obzvláště prosodie* (Palacký – Šafařík 1818). Menom J. Benediktiho, ktorý v čase vydania spisu študoval v Jene, je podpísaný úvod a štyri poznámky pod čiarou, i keď jeho autorský podiel je nejasný (Říha 2014b: 186).

9 Toto tvrdenie potvrdzuje aj Šafárikov vlastný životopis (Zibrt 1909: 237).

10 Podrobnostiam Šafárikovho odchodu do Nového Sadu sa venuje Živanović 1963, ktorý, ako konštatuje Petar Milosavljević, veľmi plodne osvetľuje Šafárikov príchod do tohto mesta a pobyt v ňom (Milosavljević 2000: 64).

706 preklad Popeova ‚Mesiáše‘ (1814), už bezprostredne pôsobili na Šafaříka a Františka Palackého“ (Říha 2014a: 10).

V kontexte genézy Šafárikových prozodických názorov si pritom zasluhuje pozornosť fakt, že ako mladý študent sa zastavil v septembri 1815 cestou do Jeny v Prahe a navštívil tiež J. Dobrovského; z roku 1816 sa zachovali dva jeho úctivé listy tomuto adresátovi (Králík 1961: 124). V priebehu jenských štúdií sa však zrejme „odcizil Dobrovskému, na zpáteční cestě roku 1817, jak se zdá, již se u něho nezastavil, nýbrž pohyboval se výhradně v kruhu Jungmannově“ (Králík 1961: 124). Karel Paul uvádza, že P. J. Šafárik sa vo svojom presvedčení utvrdil aj diskusiami s J. Jungmannom v Prahe, „z nichž mnohé vložil do svého elaborátu, který spolu s Palackého pojednáním stal se základem *Počátků*“ (Paul 1937a: 272). Tento pohľad nadväzuje na tradičný výklad Josefa Krála, podľa ktorého J. Jungmann zosnoval boj proti Dobrovského prozódii „ne otevířeně, nýbrž [...] navedl k tomu osobu jinou, Šafaříka, sám zůstav v pozadí“ (Král 1893: 418).¹¹ Jungmannov odpor voči Dobrovského teórii roku 1804 bol podľa J. Krála neverejný, zatiaľ čo jeho neskorší odpor voči nej bol „ostýchavý a nevydatný“ (Král 1894: 1). Základnú rolu podľa J. Krála zohrali *Počátkové*, ktoré spôsobili „násilný a v mnohých příčinách velice škodný převrat v prosodii české“ (Král 1894: 2). Ich autorstvo pripisuje J. Král P. J. Šafárikovi a F. Palackému, za ich pôvodcu však označuje priamo J. Jungmanna (Král 1894: 2), ktorý sa pokladal za Šafárikovho poradcu (Strejček 1907: 357). Ako však uvádza Jakub Říha, „další Jungmannovu účast na spisu se Královi prokázat nepodařilo a svoji tezi postupně oslaboval“ (Říha 2014b: 186). Rudo Brtáň opatrnejšie predpokladá, že Šafárikovho stretnutie s Jungmannom na spiatočnej ceste z Jeny mohlo ovplyvniť jeho rozhodnutie uverejniť spomínaný spis (Brtáň 1970: 97).¹² Vo všeobecnejšej rovine Andrej Mráz konštatuje, že „východiskom pre kritiku, polemiku a pre vytyčovanie nových úloh obom autorom bola predovšetkým situácia v českej literatúre“, keďže „snahy po revízii Dobrovského veršového systému programove sa začali zjavovať v českom prostredí, inšpiroval a uskutočňoval ich najmä Jungmann“ (Mráz 1961: 14).

P. J. Šafárik si J. Jungmanna nesporne všestranne „ctil a vážil ako svojho veľkého učiteľa“ (Káša 1995: 589).¹³ Vo vzťahu k *Počátkom* sa však v súčasnej literárnej histórii akcentuje skôr poznatok, že „přímý vliv J. Jungmanna na polemický spis P. J. Šafaříka a F. Palackého doložit nelze“ (Dobiáš 2012: 356). Základ Šafárikovho príspevku vznikol počas jenských štúdií pred jeho stretnutím s J. Jungmannom. P. J. Šafárik v tom čase síce dôverne poznal Jungmannove názory (Paul 1937a: 271-272), nebol s ním však v osobnom kontakte. Podľa vlastného životopisu F. Palackého P. J. Šafárik priniesol z Jeny „velmi důkladné pojednání o prosodii české“, ktoré prepracoval do podoby tretieho a štvrtého listu diela (Červinková-Riegrová

11 Podľa J. Krála, keď J. Jungmann videl po roku 1804 „houževnatý odpor proti časomíře, buď se v přesvědčení svém zviklal, a proto hleděl mu zjednávatí půdu jen ostýchavě“, alebo skôr „neměl odvahu vystoupiti s ním veřejně a brániti je proti sebe tužšímu odporu, jak by činil každý, kdo pevněmu přesvědčení svému chce také zjednati uznání“ (Král 1893: 420).

12 Na stretnutí mu J. Jungmann venoval exemplár *Nových básní*, ktorý sa nachádza v pozostalosti Michala Godru v Slovenskej národnej knižnici v Martine pod signatúrou SD 2445 (Brtáň 1970: 97, poznámka 100).

13 Podrobnejšie o jeho vzťahu k J. Jungmannovi píše Paul 1937a: 271. Stotožňoval sa s jeho názormi na otázky prozódie, v oblasti básnickej tvorby sa radil k experimentujúcej jungmannovskej škole (Káša 1995: 589; Červenka 1963: 148), v oblasti lexicografie bol najaktívnejším slovenským spolupracovníkom na jeho slovníku.

1885: 15). Toto dielo a s ním spojená snaha o zavedenie časomiery sa „zväčša interpretuje ako zreteľný príklon ku klasicizmu (napríklad M. Bakoš)“, „časť literárnych historikov však v tomto úsilí vidí zreteľné protiklasicistické tendencie (F. Vodička, J. Mukařovský) alebo túto snahu interpretuje primárne ako prejav negatívnych väzieb k nemeckej kultúre (V. Macura)“ (Vojtech 2003: 182).¹⁴ Dalibor Dobiáš v ňom ale skúma prejavy nadväzovania na nemecké koncepty prozódie a metra (Friedrich Gottlieb Klopstock, Gottfried Hermann a Johann August Apel), pričom jeho myšlienkový základ (súvisiaci s hudobnými princípmi) nachádza v Herrmannovom diele (Dobiáš 2012: 355-367). Ján Gbúr a Ján Sabol konštatujú, že P. J. Šafárik „už počas dvojročného štúdia v Jene (1815–1817) začal sa intenzívne zaujímať o prozodické otázky“, „robil si podrobné poznámky o dobových najmä nemeckých prozodických teóriách, o čom píše vo svojom prvom liste v *Počátkoch* (osobitne ho zaujali práce Johanna Augusta Apela *Metrik* [1814] a ‚mistra metriky‘ Johanna Gottfrieda Jakoba Hermanna *Handbuch der Metrik* [1799], *Elementa doctrinae metricae* [1816], ktorého dokonca aj osobne navštívil v Lipsku)“ (Gbúr – Sabol 2017: 111).¹⁵

Z česky píšucich slovenských autorov sa k časomiere prihlásil Ján Kollár a obrátil sa k nej aj Leškov spolupútnik Bohuslav Tablic, „predtým spolu s Palkovičom neúprosny zástanca sylabotónizmu“ (Brtáň 1970: 52).¹⁶ Problémy prozodickéj orientácie boli v slovenskom kontexte živé, čoho prejavom bol aj Leškov dlhoročný záujem o ne (Brtáň 1970: 74), v čase vyjdenia *Počátkov* sa však nepociťovali tak intenzívne ako v českom prostredí (Mráz 1961: 14). Slovenskí básnici preto reagovali na tento spis ojedinele (Rosenbaum 1996: 153); podľa A. Mráza tvorí v istom zmysle výnimku „len Bohuslav Tablic, aj v iných otázkach sa stotožňujúci s Jungmannom“ (Mráz 1961: 14). Lenka Rišková konštatuje, že „tak ako spočiatku Tablica výrazne ovplyvnili teoretické názory Josefa Dobrovského a puchmajerovskej básnickej skupiny, neskôr to bola najmä *Slovesnost* Josefa Jungmanna (1820)“, ktorá „mala naňho dokonca výraznejší vplyv ako samotné *Počátkové českého básnictví obzvláště prozodie* (1818)“ (Rišková 2007: 365).¹⁷ Podľa autorky sa to prejavilo „najmä v zmene jeho názoru na časomernú prozódiiu, keď svoje prízvučné preklady Boileauovho *Básnického umenia* či *Anglických Múz* prebásnil podľa princípov časomiery“ (Rišková 2007: 365). K jeho časomernej tvorbe tiež patrí príležitostná báseň na počesť päťdesiateho výročia pôsobenia Pavla Šramka v kazateľskom úrade (Tablic 1823), ktorá predstavuje Tablicovu poslednú pôvodnú publikovanú báseň (Rišková 2020: 152). Vzhľadom na predpokladané stotožnenie sa „s českým prostredím, v ktorom silneli hlasy odmietajúce prízvučnú prozódiiu“, L. Rišková delí „vývin Tablicových literárnych a estetických názorov

14 Snaha F. Palackého a P. J. Šafárika evidentne „vychádzala do určitej miery z tendencie priblížiť súdobú básnickú tvorbu klasickej antickej poézii“, „ich úsilie o zavedenie klasickej časomiery však bolo motivované aj množstvom iných, vývojovo progresívnych a evidentne protiklasicistických podnetov“ (Vojtech 2003: 182).

15 Údaje k návšteve G. Hermanna uvádza P. J. Šafárik v liste F. Palackému z 22. apríla 1817 (Bechyňová – Hauptová 1961: 37).

16 Odbodne sa vyjadril už Ján Hollý: „ano, aj sám Tablic, prv proti časomíre brojící, včil podla tejto Radosné jubilaem Šramkovi zložil“ (Ambruš 1967: 32, list J. Palkovičovi z 15. júna 1825).

17 Oproti tomu podľa Jozefa Ambruša B. Tablic prechádzal k časomiere „pod vplyvom Šafárikových *Počátkov českého básnictví* (1818)“ (Ambruš 1967: 246, poznámka 10).

708 na obdobie „puchmajerovské“ (do roku 1820) a následne obdobie „jungmannovské“ (Rišková 2007: 365).

V dobových prozodických sporoch plnil P. J. Šafárik kľúčovú úlohu, určitú rolu (nie zanedbateľnú) v nich však zohral aj Š. Leška, patriaci k popredným slovenským „puchmajerovcom“ (Š. Leška a R. Lešková, J. Palkovič a B. Tablic, S. Rožnay, P. J. Šafárik a J. Kollár), ktorých literárny a umelecký počin možno v slovenskom kontexte označiť za epochálny (Brtáň 1970: 52); ako popredný slovenský „puchmajerovec“ roky programovo realizoval Dobrovského pravidlá sylabotonizmu.¹⁸ L. Rišková predpokladá, že práve pod jeho vplyvom sa mohol B. Tablic prikloniť k Dobrovského prízvučnej prozódii a puchmajerovskému typu poézie (Rišková 2007: 364-365). V tomto kontexte si zasluhuje pozornosť tvrdenie z *Počátkov*, že „znamenitý Leška, zaslechna cos o té nové teorii [o Dobrovského teorii prízvučnej poézie; kontext citovanej pasáže je spätý s prekladmi antickej poézie – poznámka M. B.], mocně se proti ní, ač jen v listech přátelských, zasazovati jal“ (Palacký – Šafařík 1818: 115).¹⁹ Toto tvrdenie zrejme súvisí s tým, že Š. Leška sprvoti odmietal Dobrovského teóriu a priklonil sa k nej s určitým oneskorením. So zásadami prízvučnej prozódie sa zbežne zoznámil v roku 1796 na základe Dobrovského *Prosodie* (Dobrowsky 1795), pod vplyvom klasického vzdelania a názorov starších domácich autorov (Jan Amos Komenský, Václav Jan Rosa, Pavel Doležal) ju však nepochopil a odmietol (Krbec 1958: 435, list Š. Lešku J. Dobrovskému z 19. mája 1797).²⁰ Naďalej preto napodobňoval časomernú prozódii (aj v leonínových časomerných rýmovaných veršoch), zároveň však skladal podľa zvolenej melódie alebo čisto sylabicky duchovné piesne a príležitostné verše (Brtáň 1970: 73).²¹ V spomínanom liste J. Dobrovskému priznal, že jeho hodnotenie zásad prízvučnej poézie bolo príliš unáhlené a nerozvážne a že sa pri neskoršom uvažovaní uistil o ich prednostiach; na ich počesť dokonca zložil oslavnú básň (Krbec 1958: 435-436). Š. Leška v liste prijíma Dobrovského zásady ako záväzné pre svetskú poéziu, navrhuje však, aby sa v duchovných piesňach mohli uplatňovať aj časomerné pravidlá, a to najmä pri trojslabičných slovách (Krbec 1958: 437; Říha 2014b: 215; Brtáň 1970: 76-79). Táto výhrada voči rozsahu uplatňovania Dobrovského pravidiel by sama osebe sotva mohla opodstatňovať tvrdenie, že sa proti nim Š. Leška v priateľských listoch začal „mocne zasadzovať“.²² Ak sa jeho odpor neprejavil vo viacerých listoch, výhrady dopĺňajúce nadšené, i keď oneskorené prijatie zásad prízvučnej poézie (vrátane oslavnej básne) by boli slabou bázou pre takéto hodnotenie. Leškovo meno sa medzi odporcami prízvučnej teórie uvádza ako prvé v poradí (pred Václavom Stachom a J. Jungmannom). Nepoznáme síce iné Leškove listy namierené proti Dobrovského teórii, ich existenciu však naznačuje množné číslo v citovanom tvrdení („v listech přátelských“). Ak by nejestvovali,

18 O jeho tvorbe v kontexte vzťahov s Dobrovským a novočeskou básnickou školou Brtáň 1970: 90-96.

19 „rozhorlený Stach brzo potom nebe země na pomoc volal, vidomě, i že se přirození rytmu zcizoložuje, i že se řeči mateřské násilí činí, dosvědčívaje; Jungmann, tento chovanec Platonových Milostnic, chloubna naše, v tichosti jen, čehož se ode spanilovtárné duši jeho nadíti bylo, hořekoval, avšak génia vlastenského přízvučným hexametrem nikdy nezprznil“ (Palacký – Šafařík 1818: 115).

20 List sa nachádza vo fonde Literárneho archívu Památníku národného písennictví, číslo archívneho súboru 259 (18 D 16, II G 69).

21 K problematike Leškových príležitostných básní Braxatoris – Rišková – Vaneková 2022: 63-97.

22 V tomto duchu možno chápať napríklad komentár Říha 2014b: 215.

P. J. Šafárik by s vyše dvadsaťročným oneskorením nadväzoval na jediné privátne udalosť, ktorá sa odohrala v čase, keď mal dva roky (jej obsah mu však mohol sprostredkovať Š. Leška). S istotou možno konštatovať, že jeho hodnotenie reflektuje Leškove postoje niekedy pred vyjdením *Počátkov* v roku 1818 (v roku Leškovo úmrtia),²³ pravdepodobne tesne po vyjdení Dobrovského *Prosodie* v roku 1795,²⁴ ktoré sa zrejme formovali mimo rámca Jungmannovho vplyvu²⁵ a ktoré P. J. Šafárika ovplyvnili pri podopieraní legitimity časomernej poézie.

Lexikografia

Okrem básnickej tvorby a prozódie si zasluhujú pozornosť aj súvzťažnosti medzi Leškovým a Šafárikovým jazykovedným dielom. V prvom rade sa dotknem lexikografickej spolupráce oboch autorov s J. Jungmannom. Na príprave vtedajších slovníkov češtiny sa „aktívne zúčastnila celá plejáda slovenských evanjelických vzdelancov“, pričom s Dobrovského slovníkom sa zo slovenskej strany spájajú predovšetkým mená Š. Lešku a Juraja Ribaya (Nábělková 2015: 291). Na príprave Jungmannovho slovníka sa zo slovenských spolupracovníkov najaktívnejšie podieľal P. J. Šafárik,²⁶ spája sa s ním však aj meno Š. Lešku. Jeho lexikografické aktivity boli bohaté, no neviažu sa výsostne na Dobrovského a Jungmannovo lexikografické dielo. Š. Leška vypracoval doplnky k Thámovmu a Tomsovmu slovníku (nezvestný rukopis), okrem významného podielu na Dobrovského *Deutsch-böhmisches Wörterbuch* poskytol materiál pre Jungmannov *Slovník česko-německý*, podieľal sa na príprave Palkovičovho česko-nemecko-latinského slovníka *Böhmisch-deutsch-lateinisches Wörterbuch* a pripravil tiež vlastné lexikografické práce.²⁷ Jeho spolupráca s J. Dobrovským je dobre zdokumentovaná a možno ju zrekonštruovať aj na báze ich spracovanej korešpondencie (Krbec 1958: 430-440, Krbec 1960: 467-468; Brtáň 1970: 73, 87-90). Tá sa týka najmä prozodických otázok a prípravy *Deutsch-böhmisches Wörterbuch*, na ktorom sa Š. Leška podieľal ako redaktor (podľa niektorých predpokladov fakticky zostavovateľ) prvého dielu (1821).²⁸ Nešťastné životné okolnosti (choroba, zlá finančná situácia, sťahovanie do Uhorska v roku 1798) a neskôr Leškova smrť (1818) spôsobili značný sklz pri vydaní prvého (1802) a takisto aj druhého (1821) dielu slovníka.

Na rozdiel od J. Dobrovského, o vzťahoch Š. Lešku s J. Jungmannom svedčí dokumentárna evidencia, ktorá je z hľadiska svojho rozsahu nezvyčajne chudobná.

23 Nemožno vylúčiť, že sa Š. Leška na sklonku života nejakým spôsobom vrátil ku kritickým postojom voči sylabotonickej prozódii, ináč by jeho odpor voči nej a následnú zmenu postoja bolo možné uchopiť skôr ako argument v jej prospech.

24 V prospech tohto predpokladu svedčí formulácia, že Š. Leška „čosi započul“ o Dobrovského teórii.

25 O kontaktoch Š. Lešku s mladým J. Jungmannom nemáme prakticky žiadne svedectvo (Paul 1948: 235; Abisogomian 2009: 77). Osobne sa mohli poznať azda len z čias Jungmannových štúdií v Prahe (1788 - 1799), kde Š. Leška pôsobil v rokoch 1794 - 1798, to jest predtým, ako sa J. Jungmann začal angažovať proti Dobrovského teórii. Na Š. Lešku však mohli pôsobiť diskusie o prozódii a časomerné básne publikované od roku 1813.

26 Jeho podiel na ňom spracoval Paul 1937b.

27 O lexikografickom diele Š. Lešku Nábělková 2015; Gajdošová 2014; Doruľa 2014; Palkovič 1991; Jóna 1950-1951; Laciok 1968; Weingart 1923.

28 Tilmann Berger uvádza názor, že prvý diel slovníka v skutočnosti napísal Š. Leška a druhý diel Antonín Puchmayer a Václav Hanka, pričom však J. Dobrovský bol podľa neho hybnou silou tohto diela a aktívne sa podieľal na jeho vzniku (Berger 2014: 6, poznámka 33).

710 V dostupnej Jungmannovej korešpondencii²⁹ a biografiách nenachádzame žiadne zmienky o Jungmannových stykoch so Š. Leškom. O ich bezprostredných kontaktoch nie je nič známe (Paul 1948: 235; Abisogomian 2009: 77), ich spoluprácu však potvrdzuje predhovor prvého dielu *Slovníka česko-německého* (1835), kde sa Leškovo meno uvádza v zozname Jungmannových priateľov, ktorí pre slovník dodali lexikografické materiály (Jungmann 1835: VI).³⁰ Prvý diel slovníka síce vyšiel až sedemnást rokov po Leškovej smrti, história jeho vzniku sa však datuje do roku 1800, keď J. Jungmann, ku ktorému sa neskôr pridali jeho spolupracovníci, začal dopĺňať Tomsov slovník vlastnými excerptami a zbierkami lexém (Jungmann 1835: IV; Tyl 1983). V roku 1815 sa J. Jungmann rozhodol pre prípravu samostatného lexikografického diela a v nasledujúcich rokoch sa súvisiaca lexikografická aktivita zintenzívňovala (Hladká 2005: 149). Š. Leška v tom čase žil na Dolnej zemi a jeho kontakt s J. Jungmannom nie je, ako som už uviedol, takmer ničím doložený. Nie je vylúčené, že v danom smere zohral určitú úlohu mladý P. J. Šafárik, ktorý sa začal stykať s J. Jungmannom v roku 1817 (rok pred Leškovou smrťou) a spomedzi Slovákov bol jeho podiel na Jungmannovom slovníku najvýraznejší.

Vo vzťahu k vlastným lexikografickým dielam Š. Lešku treba uviesť *Vysvětlení slov*, ktoré vyšlo ako príloha k Palkovičovmu vydaniu *Prešporskej biblie* z roku 1808 (Lesska 1808: 343-391).³¹ Slovníkový charakter má aj etymologické dielo *Elenchus vocabulorum europaeorum cum primis slavicae magyariici usus* (Výber európskych, najmä slovanských slov v maďarčine, Leschka 1825). To prešlo už roku 1815 cenzúrou (Emler 1873: 398, Šafárikov list J. Kollárovi z 27. marca 1825; Jireček 1895: 24, poznámka 4), pre nedostatok zdrojov však vyšlo až v roku 1825, čiže šesť rokov po autorovej smrti. Rukopis nebohého Š. Lešku uchovával jeho syn Š. Leška mladší (evanjelický farár v Novom Sade a neskôr Starej Pazove, osvetový pracovník a bojovník proti poverám) počas svojho pôsobenia v Novom Sade (Kmeč 1987: 174; Filip 1961: 140-141). Jeho vydanie vďaka Šafárikovmu príhovoru a odbornému posúdeniu z väčšej časti financoval srbský šľachtic a vplyvný statkár Todor Stratimirović, metropolitov synovec a mecenáš srbskej a slovanskej literatúry (Jireček 1895: 24; Kmeč 1987: 226, 174; Filip 1961: 140-141), ktorý finančne prispieval aj na vydávanie niektorých Šafárikových, najmä geografických a kartografických diel (Kmeč 1987: 176). Leškov rukopis poslal P. J. Šafárik na vydanie Martinovi Hamuljakovi v marci 1825 a v októbri bol už vytlačený (Emler 1873: 397-398, 405, listy z 24. marca, 27. marca a 10. októbra 1825; tiež Vyvíjalová 1988: 44). Dielo možno hodnotiť ako dobovo mimoriadne aktuálne; v danom čase vzniklo aj viacero obdobne zameraných prác.³² Publikácia sa ihneď po svojom vydaní stala v slovanskom svete veľmi žiadanou (Kmeč 1987: 227). Významný slovinský a rakúsky slavista Franc Miklošič ju charakterizoval ako dielo, o ktorého užitočnosti nemožno pochybovať (Miklosich 1871: 3; tiež Jireček 1895: 24, poznámka 4). Vuk Karadžić v liste M. Hamuljakovi vo februári 1826 napísal, že o jej nadobudnutie

29 Jungmannove listy vychádzali najmä v *Časopise Musea království Českého* (1880 - 1892) a tiež v zborníku Památníku národního písemnictví *Literární archiv* (Havel 1974).

30 Tento zoznam sa stal príčinou nedorozumenia s V. Hankom, ktorého sa dotkla, že jeho vklad bol ocenený len zaradením medzi viacerých prispievateľov (Zelený 1873: 314-315, poznámka *).

31 Ďalšie informácie uvádzajú napríklad Nábělková 2015: 291-292; Gajdošová 2014: 279; Doruľa 2011: 6.

32 Najmä *Slawische Wörter in der ungarischen Sprache* od S. Rožnaya (Brtáň 1979: 13-14).

prejavil záujem ruský akademik Nikolaj Ivanovič Greč (1787 – 1867), ktorý pricestoval do Viedne z Petrohradu, a preto pisateľ požiadal Hamuljaka, aby poslal Jernejovi Kopitarovi šesť výtlačkov knihy – pre N. I. Greča a ďalších záujemcov (Ambruš 1970: 49, 73-74; Kmeč 1987: 227). Na Leškove výskumy slovensko-maďarských jazykových vzťahov pozitívne nadviazal i P. J. Šafárik, ktorý však bol naklonený širšiemu vymedzeniu slovanských výpožičiek v maďarčine (Bechyňová – Hauptová 1961: 90, Šafárikov list F. Palackému z 11. októbra 1830; Jireček 1895: 85, poznámka 1).

Základné motívy pre tvorbu aj vytlačenie *Elenchus vocabulorum* súvisia so spájaním a vzájomnosťou slovanských národov a tiež s poukazovaním na ich spoločné záujmy. Ján Kmeč konštatuje, že Š. Leška mladší bol na tieto otázky citlivý, preto na kritiku otcovho diela zo strany peštianskeho právnik a redaktora Andrása Thaisza napísal ostrú repliku, ktorú P. J. Šafárik poslal J. Kollárovi do Pešti a dopisoval si s ním o možnosti jej tlače (Kmeč 1987: 226-227; Filip 1961: 141). Išlo o reakciu na širšie koncipovaný príspevok v časopise *Tudományos Győjtemény* z roku 1826, ktorý napádal jazykovú, historickú a národnostnú identitu slovenského spoločenstva. Mária Vyvíjalová spomína predovšetkým nezvestnú³³ odpoveď Jána Herkeľa (1786 – ?), ktorá vyšla počas zasadania uhorského snemu roku 1826, a tiež nezverejnenú Leškovu reakciu (Vyvíjalová 1988: 44). Š. Leška mladší ešte ako novosadský farár odovzdal svoj text P. J. Šafárikovi, ktorý o ňom informoval J. Kollára, predstavil mu ho ako repliku „na Thaissovo štekání“ a navrhol, aby sa predbežne neuverejnil, ale sa zachoval „pro futuribus usibus“ a s jeho obsahom sa zatiaľ oboznámili len priatelia (Emler 1874: 64, list z 1. marca 1826; Vyvíjalová 1988: 45; Kmeč 1987: 244; Šafárik 1961: 258). Samotný text poslal Kollárovi 8. marca 1826 (Emler 1874: 70, list z 8. marca 1826; Vyvíjalová 1988: 45). V septembri toho istého roku sa k nemu v korešpondencii vrátil, pýtal sa J. Kollára na jeho názor a prezentoval svoj postoj, že by sa po úprave mohol uverejniť (Emler 1874: 86, list z 26. septembra 1826; Vyvíjalová 1988: 45).

Štefan Leška mladší

Konstantin Jireček sa venuje okruhu Šafárikových známych rozptýlených po rovinách Báčskej stolice, konkrétne evanjelickým duchovným v slovenských osadách, ktorí sa spomínajú v korešpondencii s J. Kollárom: Jurajovi Rohoňovi, Jánovi Rohoňovi, Jánovi Stehlovi, farárovi Makonyimu, Š. Leškovi mladšiemu a Michalovi Godrovi. O ich stykoch uvádza, že sa týkali „nejvíce předplacení na knihy a časopisy, neboť oni s Šafaříkem tvořili jakousi „čtenářskou společnost slovenskou v stolicy Báčské““, pričom však „odbírání knih šlo dosti ztuha, a Šafařík si v listech Kollárovi často zle stýskal na své liknavé přátele“ (Jireček 1895: 39). Š. Lešku mladšieho charakterizuje ako synovca Šafárikovho brata, kazateľa v Novom Sade a neskôr v Starej Pazove, ktorý „Kollárovy čítanky odbíratí nemohl, neboť u něho škola byla vojensko-německá“ (Jireček 1895: 39). Jaroslav Vlček uvádza Š. Lešku mladšieho medzi Slovákami v Báčke a Srieme, ktorí si čulo počínali v oblasti „duševného prúdenia“ (predtým menuje J. Ribaya a J. Rohoňa), dodáva však, že P. J. Šafárik z týchto strán nedostával žiadne podnety a uprostred slovenských

33 V pozostalosti J. Herkeľa sa zachovala jej rukopisná predloha (Maťovčík 1969b: 44-45, 191-192, poznámka 110, Maťovčík 1969a).

712 kolónii bol odkázaný sám na seba (Vlček 1896: 32). A. Mráz píše, že medzi dolnozemskými Slovákmi v časoch Šafárikovho novosadského pôsobenia účinkovalo viacero slovenských vzdelancov s určitými kultúrnymi záujmami: J. Stehlo, hložianski Rohonyovci, Š. Leška, ktorý bol s P. J. Šafárikom aj v príbuzenstve, a ďalší kňazi a učitelia (Mráz 1961: 18). Tvrdí, že „Šafárik udržiaval s nimi aj osobné styky a navštevoval ich“, „vcelku však mal o nich zlú mienku“. Uvádza tiež citáty z listov J. Kollárovi, v ktorých sa tamojší kňazi charakterizujú ako „břichopáskové“ a vyčíta sa im, že im nezáleží na rozpredaji Kollárových kníh, pre ktorý „ani hnutí prstom nechťejí“ (Mráz 1961: 18).³⁴

Š. Leška mladší bol, ako píše J. Kmeť, častým Šafárikovým spoludiskutujúcim počas svojho života v Novom Sade i neskôr počas pôsobenia v Starej Pazove (Kmeť 1987: 226). Okrem už uvedených faktorov spájala P. J. Šafárika a Š. Lešku mladšieho aj starostlivosť o Šafárikovho synovca Janka Šafárika (neskoršieho popredného predstaviteľa srbskej vedy; syna Šafárikovho brata Jána), ktorý „bydlil nejdříve u kazatele Štěpána Lešky ml., sestřence svého, a když tento r. 1826 odešel za faráře do Staré Pazovy, u svého strýce“ (Jireček 1895: 60). Š. Leška mladší tak azda určitým spôsobom vracal dlh za priazeň Jána Šafárika voči svojej rodine³⁵ a zároveň prejavoval úctu voči jeho významnému bratovi, ktorý pôsobil v tom istom meste ako on, stýkal sa s ním a pomáhal mu s vydaním otcovho diela.

Záver

Vzťahy Šafárikovcov (najmä P. J. Šafárika a Janka Šafárika) a Leškovcov (Š. Lešku otca a Š. Lešku syna) determinovala Šafárikova úcta k Š. Leškovi staršiemu, ktorého P. J. Šafárik označuje za znamenitého (Palacký – Šafařík 1818: 115; tiež Palacký 1829: 38) a charakterizuje ho ako vynikajúceho znalca slovanského jazyka píšuceho s príkladnou správnosťou (Schaffarik 1826: 395). Za významný faktor možno nepochybne považovať literárne, vedecké a organizačné nadanie mladého Šafárika, ktoré zakladalo úctu zo strany Š. Lešku staršieho a intelektuálnu prevahu voči slovenským súčasníkom v Báčke a Sριeme. V kontexte Šafárikovho hodnotenia Š. Lešku možno vnímať zaštitovanie sa Leškovou autoritou pri Šafárikovom vstupe do dobových prozodických sporov, ako aj jeho aktivitu smerujúcu k vydaniu slovníka *Elenchus vocabulorum*. Naopak, o tom, že Š. Leška poznal Šafárikov talent, svedčí sprostredkovanie vydania Šafárikovej básne *Obět šetrnosti a lásky* a jej hodnotenie Š. Leškom starším. Je otázne, či so Šafárikovou aktivitou môže súvisieť odstúpenie Leškových lexikografických materiálov J. Jungmannovi, ktorý ich použil vo svojom *Slovníku česko-německom*. Rešpekt P. J. Šafárika voči Š. Leškovi staršiemu sa zrejme premietal aj do jeho vzťahu k Š. Leškovi mladšiemu, ktorý determinovalo aj blízke vnímanie idey slovanskej vzájomnosti, Šafárikov

34 Mrázove hodnotenia súvisia s antiklerikálnym ladením okolitých pasáží jeho textu, ktoré sa týkajú všeobecných postojov k predstaviteľom kňazského stavu. Za determinujúci faktor tu azda možno považovať aj Mrázov príklon k marxistickej metodológii (o ňom Šimáková Speváková 2017: 311). Značnú časť Šafárikových vyjadrení možno dať do špecifického súvisu s petrovským farárom a seniorom J. Stehloom (Jančovic 2011) a tiež jeho súčasníkmi.

35 Rodinné zápisky Šafárikovho syna Vojtecha uvádzajú o Z. Šafárikovej, manželke J. Šafárika, že „byla sestra pastora Lešky (byl také v Praze pastorem), tlustá, vadivá“, pričom jej sestra Rebeka bola „suchá klepna, prižívovala se s rodinou u p. Švagra“ (Zibrt 1909: 240). Táto poznámka azda súvisí aj s tým, že J. Šafárik mal zrejme ako dlhoročný inšpektor malokerešskej cirkvi podiel na tom, že Leškova manželka dostávala od cirkvi dobrovoľnú penziu (Đurovič 1933: 159).

vedecký kredit a potenciálne aj závislé postavenie R. Leškovej (matky Š. Lešku mladšieho) od Jána Šafárika. Pritom však Š. Leška mladší neprijímal Šafárikove názory nekriticky.³⁶ Reflexie ich vzťahov sa negatívne dotkli skresľujúce hodnotenia, ktoré vychádzali z postojov Šafárikovho vnuka K. Jirečka a na ne nadväzujúcich hodnotení J. Vlčka a A. Mráza. Problematika si vyžaduje nestranný pramenný a interpretačný výskum smerujúci ku korekcii vedeckých stereotypov.

Štúdia je výstupom grantového projektu APVV SK-SRB-21-0048 *LIPCES – Literatúra v procesoch kultúrno-etnickej sebaidentifikácie slovenskej komunity v Srbsku*. Zodpovedná riešiteľka: Mgr. Dana Hučková, CSc. Doba riešenia: 2022 – 2023.

Pramene

- AMBRUŠ, Jozef, 1970. Karadžičove listy Martinovi Hamuljakovi. In MAŤOVČÍK, Augustín. *Literárny archív 1969 (Pramene a dokumenty)*. Martin: Matica slovenská, s. 51-78.
- AMBRUŠ, Jozef, ed., 1967. *Korespondencia Jána Hollého*. Martin: Matica slovenská.
- BECHYŇOVÁ, Věnceslava – HAUPTOVÁ, Zoe, ed., 1961. *Korespondence Pavla Josefa Šafárika s Františkem Palackým*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd.
- ČASOPIS *Musea království Českého*, 1880-1892, roč. 54-66.
- ČERVINKOVÁ-RIEGROVÁ, Marie, ed., 1885. *Vlastní životopis Františka Palackého*. V Praze: V komisi tiskárny Františka Šimáčka. Nákladem vlastním.
- EMLER, Josef, ed., 1873. Dopisy P. J. Šafárika J. Kollárovi. *Časopis Musea království Českého*, roč. 47, sv. 4. V Praze: Nákladem Musea království Českého, s. [382]-407.
- EMLER, Josef, ed., 1874. Dopisy P. J. Šafárika J. Kollárovi. *Časopis Musea království Českého*, roč. 48, sv. 1. V Praze: Nákladem Musea království Českého, s. [54]-90.
- HAVEL, Rudolf, ed., 1974. Ze vzájemné korespondence Josefa Jungmanna a Antonína Marka. In *Literární archiv. Sborník Památníku národního písemnictví. Svazky 8-9*. Praha: Merkur, s. 5-34.
- JUNGSMANN, Josef, 1835. *Slownjk česko-německý Josefa Jungmanna. Díl I. A - J*. W Praze: W knjižec arcibiskupské knihtiskárně, u Josefy wdowy Fetterlowé, řizenjm Wáclawa Špinky.
- LEŠKA, Štefan, 1846. Doktorje mišljenki o potrebe reč Slovenskú povišiť na spisovnú s dodatkom o národných novinách ako najlepšom prostrjedku k napomáhaňu osveti. *Orol tatránski*, roč. 2, č. 42, s. 331-333, č. 43, s. 339-341.
- LEŠKA, Štefan [LESSKA, Štěpán], 1808. Wyswětlenj Slow starých česko-slowenských, y některých cyzých w Biblj Páně, čtaucým Čechům, Slowákům a Morawanům k snadněgšjmu srozuměnj. In *Biblia sacra, To gest Biblj Swatá, aneb wssecka Swatá Pjsma, Starého y Nowého Zákona, opět přehládnutá, a w nowě wydaná*. Prešpurk: bez uvedenia vydavateľa, s. 343-391.
- LEŠKA, Štefan [LEŠKA, Štěpán], 1810. *Pjsnický Duchownj, kteréž Cýrkew Ewangelická kyškýřešská, při obnowowánj památky Posvěcenj Chrámu Božjho, každoročně wku neděli po dni 10. Řigna, s plésánjm zpjwati má / složené a wydané, s připogenjm kratičké hystorye městečka Kyškýressu, w cýrkewnjch w něm přjběhů od Štěpána Leška*. W Pesste: wytisštené v Jana Trattnera.
- LEŠKA, Štefan [LESCHKA, Stephanus], 1825. *Elenchus vocabulorum europaeorum cum primis Slavicorum Magyarici usus*. Budae: Typis Typographiae Regiae Univ. Hungaricae.
- PALACKÝ, František, 1829. *O národech uherských, zwláště Slowanech. Časopis společnosti vlastenského Museum w Čechách. Třetj ročnj běh. Swazek čtvrtj*. W Praze: w knihkupectwj J. G. Calve.

36 Napríklad jeho neskoršie postoje k štúrovskej reforme spisovného jazyka sa značne odlišovali. Štúrovskú kodifikáciu totiž prijal a aktívne presadzoval, neskôr musel preto reagovať aj na výčitky, že zaprel svojho otca (Leška 1846; Kmet 2005: 93).

- 714 [PALACKÝ, František - ŠAFAŘK, Pavel Josef], 1818. *Počátkové Českého básnjctwj obwzlasťe prozodye*. Presspurk – Praha: W komissý v Josefa Landesa knihkuppe – V J. Krausa a J. G. Kalwe knihkupců.
- ŠAFÁRIK, Pavol Jozef [SSAFÁRY, Pavel Josef], 1816. Obět Ssetrnosti a lásky, Geho Dwogictihodnosti Pánu, Panu Samuelowi Sárkáň, Cýrkwe Ewang. Ed'házské Sl. B. Kaz. A Sl. Senyorátu Pesstánského Děkanu, w swátek Geho gména, dne 26. srpna, 1815, přinesená. *Tydenník, aneb cýsařské kráľowské Národnej Nowiny*, roč. V, č. 1 a 2, s. 12-16.
- ŠAFÁRIK, Pavol Jozef [SCHAFFARIK, Paul Joseph], 1826. *Geschichte der slawischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten*. Ofen: Mit kön. ung. Universitäts-Schriften.
- ŠAFÁRIK, Pavol Jozef, 1961. *Literatúra, jazyk, spoločnosť*. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry.
- TABLIC, Bohuslav, 1823. *Radostné IUBILAEUM: aneb Padesáteletj kazatelského auřadu, Wzneseně Dwogictihodného a Wysoce Věného Muže, Pána Pavla Ssramka, Cýrkvi ewangelických A. W. Liptowských bývalého Starssího, neyprw cýrkwe ewangelické A. W. Welko-Paluzské, potom Nemecko-Lipčenské, naposledy pak Klenowecké, slowa božjho kazatele, wssudy Wýborně zaslauzilého, od Slowanů baňského okolj, dne 4. Máje slawené, roku kterého: Tlské spráWCe noWI zase ĤDI ClrkWe Iozěfl, rozkošné sWětLo krásně MV sWět ŽIWota*. W Baňské Sstáwnicy: pjsmem Frantisska Jana Sulcera.
- TÝDENNÍK, aneb cýsařské kráľowské Národnej Nowiny, 1816, roč. 5, č. 1, 2.
- ZELENÝ, Václav, 1873. *Život Josefa Jungmanna. Z usnešení užšího sboru musejního pro řeč a literaturu českou*. Praha: Nákladem Matice české, Spisů musejních číslo CXXVIII. V knih-tiskárně Dr. J. B. Pichla a spol.

Literatúra

- ABISOGOMIAN, Irina, 2009. *Stanovlenie češskoj lexikografii v epochu nacionalnogo wozroždenija: tradicii i nowatorstwo*. Dissertationes philologiae slavicae Universitatis Tartuensis. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus. ISBN 978-9949-19-053-9.
- AMBRUŠ, Jozef, ed., 1967. *Korešpondencia Jána Hollého*. Martin: Matica slovenská.
- BAČKOVSKÝ, František, 1889. Úvod. In BAČKOVSKÝ, František, ed. *Básně P. J. Šafařika a F. Palackého: S úvodem o básnické činnosti jejich*. V Praze: Dr. Frant. Bačkovský, s. [5]-46.
- BERGER, Tilman, 2014. Gute Wörterbücher, schlechte Wörterbücher. Das Narrativ der Lexikografie des Tschechischen vom Ende des 18. Jahrhunderts bis heute. In EHLERS, Klaas-Hinrich - NEKULA, Marek - NIEDHAMMER, Martina - SCHEURINGER, Hermann, ed. *Sprache, Gesellschaft und Nation in Ostmitteleuropa: Vorträge der Tagung des Collegium Carolinum in Bad Wiessee vom 8. bis 11. November 2012*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, s. 115-129. ISBN 978-3-525-37307-1. Citované podľa: https://publikationen.uni-tuebingen.de/xmlui/bitstream/handle/10900/71935/Gute_Woerterbuecher_schlechte_Woerterbuecher.pdf
- BRAXATORIS, Martin - RIŠKOVÁ, Lenka - VANEKOVÁ, Olga, 2022. *Plamene lásky. Obraz manželstva a ideál manželky v príležitostnej poézii 16. - 18. storočia*. Bratislava: Veda. ISBN 978-80-224-1958-1.
- BRTÁŇ, Rudo, 1970. *Pri prameňoch slovenskej obrodenekej literatúry*. Bratislava: Slovenská akadémia vied.
- BRTÁŇ, Rudo, 1979. *Slovensko-slovanské literárne vzťahy a kontakty: výber zo štúdií a článkov*. Bratislava: Veda.
- BRTÁŇ, Rudo, 1992. Problém Petrovics – Petófi. *SME. Literárny a kultúrno-spoločenský štvrtročník Slobodnej organizácie Slovákov*, roč. 5, č. 14-15, s. 53-67.
- ČERVENKA, Miroslav, 1963. K Šafařikovu přinosu do vývoje českého verše. In VACKOVÁ, Bohumila, ed. *Odkaz. P. J. Šafařika (Slovanské studie 6)*. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, s. 145-154.
- DOBIÁŠ, Dalibor, 2012. Počátkové českého básnictví a německá metrika. K proměnám českého verše v nadnárodním kontextu. *Česká literatura*, roč. 60, č. 3, s. 355-367. ISSN 0009-0468.
- DOBROWSKY, Ioseph, 1795. Prosodie. Entworfen von H. Ioseph Dobrowsky. In PELCL, Franz Martin. *Grundsätze der böhmischen Grammatik*. Prag: gedruckt bey Franz Gerzabek, s. 209-246.
- DORULA, Ján, 2011. Slovenčina a bibličtina v ewanjelickej cirkvi na Slovensku. *Slavica Slovaca*, roč. 46, č. 1, s. 3-9. ISSN 0037-6787.
- DORULA, Ján, 2014. Predstavy slovenských vzdelancov o jazyku a etnickej identite Slovákov v období národného obrodenia. In DORULA, Ján, ed. *Historický význam a odkaz diela osobností slovenského národného obrodenia*. Bratislava: Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, s. 79-130. ISBN 978-80-89489-18-3.

- ĎUROVIČ, Ján, 1933. *Martin Lauček. Tolerančný kniaz – spisovateľ*. Myjava: Nákladom Daniela Pažického.
- FILIP, Michal, 1961. Styky medzi P. J. Šafárikom a slovenskými buditeľmi v Báčke a Srieme. *Nový život*, roč. 13, č. 3, s. 138-148.
- GAJDOŠOVÁ, Katarína, 2014. Slovensko-česká a česko-slovenská dvojazyčná lexikografia. Vývinový prehľad od 19. storočia po súčasnosť. Časť I. *Slovenská reč*, roč. 79, č. 5-6, s. 274-303. ISSN 0037-6981.
- GBŮR, Ján – SABOL, Ján, 2017. Verzologické úvahy Pavla Jozefa Šafárika. In SEDLÁKOVÁ, Marianna – GLADIŠ, Marián, ed. *Pavol Jozef Šafárik v kontinuite*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, s. 111-122. ISBN 978-80-8152-563-6.
- HLADKÁ, Zdeňka, 2005. České slovníkářství na cestě k jednojazyčnému výkladovému slovníku. *Naše řeč*, roč. 88, č. 3, s. 140-159. ISSN 0027-8203.
- JEDLIČKA, Alois, 1948. *Josef Jungmann a obrozená terminologie literárně vědná a lingvistická*. Praha: Nákladem České Akademie věd a umění.
- JIREČEK, Konstantin, 1895. *P. J. Šafárik mezi Jihoslavy*. V Praze: nákladem vlastním, tiskem Františka Šimáčka.
- JÓNA, Eugen, 1950-1951. Prehľad slovenskej a českej lexikografie. *Slovenská reč*, roč. 16, č. 9-10, s. 270-284.
- KÁŠA, Peter, 1995. Paradoxy a peripetie ranej tvorby P. J. Šafárika. *Česká literatura*, roč. 43, č. 6, s. 588-600. ISSN 0009-0468.
- KMEČ, Jan, 1987. *Jugoslaveno-slovačke slavističke veze*. Novi Sad: Vojvođanska akademija nauka i umetnosti.
- KMEŤ, Miroslav, 2005. Dolnozemske enklávy v reflexii Štúrových politických novin. *Acta historica Neosoliensa*, roč. 8, s. 87-101. ISSN 2453-7845.
- KRÁL, Josef, 1893. O prosodii české. (Pokračování). *Listy filologické/Folia philologica*, roč. 20, č. 6, s. 417-433.
- KRÁL, Josef, 1894. O prosodii české. Hlava třetí. *Listy filologické/Folia philologica*, roč. 21, č. 1-2, s. 1-35.
- KRÁLÍK, Oldřich, 1961. Šafařík a Dobrovský. In *Litteraria IV*. Bratislava: Vydavateľstvo SAV, s. 119-149.
- KRBEC, Miroslav, 1958. Korespondence Štěpána Lešky s Josefem Dobrovským (K dvoustému výročí narození Štěpána Lešky). *Slavia: časopis pro slovanskou filologii*, roč. 27, č. 3, s. 430-440.
- KRBEC, Miroslav, 1960. Dodatek ke korespondenci Štěpána Lešky s Josefem Dobrovským. *Slavia: časopis pro slovanskou filologii*, roč. 29, č. 3, s. 467-468.
- LACIOK, Miroslav, 1968. K jazykovednému dielu Štefana Lešku a jeho vzťahu k slovenčine. *Slovenská reč*, roč. 33, č. 4, s. 235-238.
- MAŤOVČÍK, Augustín, 1969a. Neznáma národná obrana Jána Herkeľa z roku 1826. In *Historické štúdie 14*. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, s. 223-230.
- MAŤOVČÍK, Augustín, ed., 1969b. *Listy Martina Hamuljaka I. (1824 – 1833)*. Martin: Matica slovenská.
- MIKLOSICH, Franz, 1871. *Die slavischen Elemente im Magyarischen*. Wien: In Commission bei K. Gerold's Sohn.
- MILOSAVLJEVIĆ, Petar, 2000. *Sistem srpske književnosti*. Beograd: Trebnik. ISBN 86-7216-0207.
- MRÁZ, Andrej, 1961. Šafárikova začlenenosť do vývinu slovenskej vzdelanosti. In *Litteraria IV*. Bratislava: Vydavateľstvo SAV, s. 7-38.
- NÁBĚLKOVÁ, Míra, 2015. Porovnávací obraz lexikálnej zásoby slovenčiny a češtiny v doterajšom lingvistickom spracovaní. I. Začiatky lexikálnej komparácie. *Slovenská reč*, roč. 80, č. 5-6, s. 276-306. ISSN 0037-6981.
- PALKOVIČ, Konštantín, 1991. Štefan Leška prvý slovenský etymológ. *Slovenská reč*, roč. 56, č. 2, s. 110-111.
- PAUL, Karel, 1937a. Jos. Jungmann a P. J. Šafařík. *Listy filologické/Folia philologica*, roč. 64, č. 4-5, s. 268-279.
- PAUL, Karel, 1937b. P. J. Šafařík a Jungmannův slovník. *Naše řeč*, roč. 21, č. 2-3, s. 46-54.
- PAUL, Karel, 1948. Jungmannův Slovník česko-německý a Slovensko. In PAULINY, Eugen – NOVÁK, Ľudovít, ed. *Linguistica Slovaca, ročník IV – VI (1946 – 1948)*. Bratislava: Slovenská akadémia vied a umení, s. 234-253.
- ŘÍHA, Jakub, 2014a. Předmluva. In HESOVÁ, Petra – ŘÍHA, Jakub. *Prozodické spisy raného obrození*. Praha: Filozofická fakulta UK, s. 7-12. ISBN 978-80-7308-552-0.

- 716 ŘÍHA, Jakub, 2014b. Komentář. Počátkové českého básnictví, obzvláště prozodie. In HESOVÁ, Petra – ŘÍHA, Jakub. *Prozodické spisy raného obrození*. Praha: Filozofická fakulta UK, s. 185-217. ISBN 78-80-7308-552-0.
- RIŠKOVÁ, Lenka, 2007. K formovaniu Tablicových literárnych názorov. *Slovenská literatúra*, roč. 54, č. 5, s. 357-371. ISSN 0037-6973.
- RIŠKOVÁ, Lenka, 2020. Z príležitostnej poézie Bohuslava Tablica. In RIŠKOVÁ, Lenka, ed. *Príležitost poézie: miesto a význam príležitostnej poézie v dejinách slovenskej literatúry*. Bratislava: Veda, s. 91-154. ISBN 978-80-224-1872-0.
- ROSENBAUM, Karol, 1996. Prozodické názory P. J. Šafárika v „Počátkoch...“ a v „Dejinách...“. In PETRUS, Pavol, ed. *Pavol Jozef Šafárik a slavistika. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie a dokumentov z osláv 200. výročia narodenia P. J. Šafárika*. Prešov: Filozofická fakulta UPJŠ – Martin: Matica slovenská, s. 153-157. ISBN 80-88722-22-5.
- RYBIČKA, Antonín, 1861. K životopisu P. J. Šafařika. *Světozor: List pro zábavu a literaturu. Příloha ke Slovenským Novinám*. Ve Vídni: v úterí dne 3. septembra 1861, č. 17, s. 321.
- STREJČEK, Ferdinand, 1907. Prešpurští Počátkové a Vojtěch Nejedly. (Pokračování a dokončení.) *Listy filologické/Folia philologica*, roč. 34, č. 5, s. 356-376.
- ŠIMÁKOVÁ SPEVÁKOVÁ, Marina, 2017. Žáner eseje Andreja Mráza v kontexte slovensko-vojvodinských prepojení. *Slovenská literatúra*, roč. 64, č. 4, s. 308-317. ISSN 0037-6973.
- TYL, Zdeněk, 1983. K historii vzniku Jungmannova Slovníku česko-německého. *Naše řeč*, roč. 66, č. 3, s. 113-119.
- VILIKOVSKÝ, Jan, 1938. Úvod. In ŠAFAŘÍK, Pavel Josef. *Básnické spisy*. Bratislava: Učená spoločnosť Šafaříkova – Universum, s. VI-VII.
- VLČEK, Jaroslav, 1896. *Pavel Josef Šafařik*. Praha: Bursík a Kohout.
- VOJTECH, Miloslav, 2003. Genéza slovenského básnického preromantizmu v česko-slovenských a európskych súvislostiach. In POSPÍŠIL, Ivo – ZELENKA, Miloš, ed. *Česko-slovenské vzťahy v slovanských a stredoevropských súvislostiach (meziliterárnosť a areál)*. Brno: Masarykova univerzita, s. 175-194. ISBN 80-210-3111-5.
- VYVÍJALOVÁ, Mária, 1988. Michal Kunič – autor národných obrán. In MAŤOVČÍK, Augustín, ed. *Bibliografické štúdie 15*. Martin: Matica slovenská, s. 37-126.
- WEINGART, Miloš, 1923. *Príspevky k štúdiu slovenštiny. Sborník Filozofické fakulty*, ročník 1, číslo 17. Bratislava: Filozofická fakulta University Komenského.
- ZIBRT, Čeněk, ed., 1909. Co vyprávěl P. J. Šafařik rodině o svém mládí a životě. *Časopis Musea království Českého*, roč. 83, sv. 2. V Praze: Nákladem Musea království Českého, v komisii knihkupectví Fr. Řivnáče, s. [233]-291.
- ŽIVANOVIĆ, Đorđe, 1963. Šafařik u Novom Sadu. „Izgnanstvo“. In P. J. Šafařik 1795 – 1861. *Zbornik članaka povodom stogodišnjice smrti*. Novi Sad: Matica srpska.

Elektronické zdroje

- JANČOVIĆ, Ján. Pavol Jozef Šafařik: Prvý riaditeľ srbského gymnázia a prvý autor dejín srbskej literatúry. kulpin.net, 10. 4. 2011. Dostupné online: <https://www.kulpin.net/archiv/22-aktuality/aktuality/3330-pavol-jozef-safarik>

Mgr. Martin Braxatoris, PhD.
Ústav slovenskej literatúry SAV, v. v. i.
Dúbravská cesta 9
841 04 Bratislava
Slovenská republika
E-mail: Martin.Braxatoris@savba.sk